

תעלומת חצי שבט מנשה

חיל ולכדו אותה לעצמם ונתן להם חלק רב מהם, ושש המשפחות עברו את הירדן, דכתיב ביהושע (יז ב): "ויהי לבני מנשה הנותרים למשפחותם לבני אביעזר ולבני חלק ולבני אשריאל ולבני שכם ולבני חפר ולבני שמידע", וזהו מה שכתוב שם (פסוק ה): "ויפלו חבלי מנשה עשרה לבד מארץ הגלעד והבשן אשר מעבר לירדן". והטעם, כי עשו מן הארץ תשעה חלקים שוים לתשעת המטות, ולא יכלו לתת למטה מנשה הנותרים חלק שלם, ולא חצי חלק כי רובם נשארו. והנה עשו מן השבט כולו חלקים, ומצאו כי עשירית השבט בלבד נחלו בארץ הבשן ועשר הידות נשארו, ונתנו לו מחלק שבט שלם עשרה חבלים והאחד נשאר. ואולי בעבור היות שתי המשפחות האלה המכירי והגלעדי המועטות בשבט, רצו להיפרד משבטם כדי שתהיה להם נחלה רבה מהם כי ילכדוהו בחרבם, וכמו שנאמר (יהושע יז א): "כי הוא היה איש מלחמה ויהי לו הגלעד והבשן. על כן הזכיר בשבט הזה חבלים ולא הזכיר כן בשאר השבטים..."

5. חזקוני במדבר פרק לב

(לג) ולחצי שבט מנשה - בני מנשה לא שאלו להם נחלה בארץ סיחון ועוג, רק בני ראובן וגד שאלו! אלא שע"י שאביהם גרם להם לשבטים שקרעו בגדיהם במעשה הגביע, נתנה לו נחלתו בשני חלקים בשני עברי הירדן.

6. תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף קכא ע"ב

תניא: יאיר בן מנשה ומכיר בן מנשה נולדו בימי יעקב, ולא מתו עד שנכנסו ישראל לארץ...

7. אברבנאל במדבר פרק לב

וי"א שיוסף ע"ה קנה אלה הערים בזמן הרעב של מצרים, ואחרי מותו לקחום עמון וזולתם, ועתה גברה יד ישראל עליהם ושב הערים לישראל, ושאלו בני מכיר ירושת אמם:

8. פירוש דברי הימים המיוחס לתלמיד רס"ג

ומכיר אבי אמו היה ראש ואב לגלעד, ויאיר תפס לגלעד אחריו, ולפיכך נקרא על שם אבי אמו. ועל שם הנחלה שתפשו בימי שלטונו של יוסף, שהיה מלך על הארץ. וכשמת יוסף ואחיו, נתחזקו האומות ויקחו גשור וארם שהיו גוים ותפשו את חוות יאיר. ולכך נתאוו בני מכיר לשבת בארץ הגלעד. ובתפישת אביהם נתנה משה להם וגם יהושע נתנה להם. דע לך באר היטב, כי אותם הדברים של חומש, של מכיר ויאיר ונובח ספורות לשעבר, כי מכיר ויאיר ונובח לא לקחו כלום במדבר.

9. דברים פרק ג

(יב) וְאֵת הָאָרֶץ הַזֹּאת יְרָשׁוּ בְּעֵת הַהוּא מֵעֲרַעַר אֲשֶׁר עַל נַחַל אֲרָנוֹן וְחֻצֵי הַר הַגְּלָעָד וְעָרָיו נְתַתִּי לְרְאוּבֵנִי וְלְגָדִי:
(יג) וְיִתֵּר הַגְּלָעָד וְכָל הַבָּשָׁן מִמְּלֶכֶת עֹג נְתַתִּי לְחֻצֵי שֵׁבֶט הַמְּנַשֶּׁה כֹּל חֵבְל הָאָרֶץ לְכָל הַבָּשָׁן הַהוּא יִקְרָא אֲרָץ רְפָאִים:

1. במדבר פרק לב

(לא) וַיַּעֲנוּ בְנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן לְאָמֵר אֵת אֲשֶׁר דָּבָר ה' אֵל עֲבָדֶיךָ כִּן נַעֲשֶׂה:

(לב) נַחֲנוּ נַעֲבֹר חֲלוּצִים לִפְנֵי ה' אֲרָץ כְּנָעַן וְאֶתְנוּ אַחֲזֵת נַחֲלָתְנוּ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן:

(לג) וַיִּתֵּן לָהֶם מֹשֶׁה לִבְנֵי גָד וּלְבְנֵי רְאוּבֵן וְלַחֲצֵי שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה בֶּן יוֹסֵף אֵת מַמְלַכַת סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי וְאֵת מַמְלַכַת עֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן הָאֲרָץ לְעֵרִיָּה בְּגִבְלַת עֵרִי הָאֲרָץ סָבִיב:

(לד) וַיִּבְנוּ בְנֵי גָד אֵת דִּיבֶן וְאֵת עֶטְרֹת וְאֵת עֲרַעֵר:

(לה) וְאֵת עֶטְרֹת שׁוֹפָן וְאֵת יַעֲזֹר וַיִּגְבְּהָהּ:

(לו) וְאֵת בֵּית נִמְרָה וְאֵת בֵּית הָרֶן עֵרִי מִבְּצָר וַיְגִדְרֹת צֶאֱן:

(לז) וּבְנֵי רְאוּבֵן בָּנוּ אֵת חֶשְׁבֹּן וְאֵת אֶלְעָלָא וְאֵת קַרְיָתִים:

(לח) וְאֵת נָבו וְאֵת בַּעַל מְעוֹן מוֹסֶבֶת שֵׁם וְאֵת שִׁבְמָה וַיִּקְרְאוּ בְשֵׁמֹת אֵת שְׁמוֹת הָעָרִים אֲשֶׁר בָּנוּ:

(לט) וַיִּלְכְּוּ בְנֵי מְכִיר בֶּן מְנַשֶּׁה גִלְעָדָה וַיִּלְכְּדָהּ וַיִּוְרֹשׁ אֵת הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בָּהּ:

(מ) וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֵת הַגְּלָעָד לְמְכִיר בֶּן מְנַשֶּׁה וַיֵּשֶׁב בָּהּ:

(מא) וַיֵּאִיר בֶּן מְנַשֶּׁה הַלֵּךְ וַיִּלְכְּדָ אֵת חוֹתֵיהֶם וַיִּקְרָא אֶתְהֶן חוֹת יֵאִיר:

(מב) וַנִּבַח הַלֵּךְ וַיִּלְכְּדָ אֵת קִנְתָּ וְאֵת בְּנֵתֵיהָ וַיִּקְרָא לָהּ נִבַח בְּשֵׁמוֹ: פ

2. רש"י במדבר פרק לב

(לו) **ערי מבצר וגדרות צאן** - זה סוף הפסוק מוסב על תחלת הענין, ויבנו בני גד את הערים הללו להיות ערי מבצר וגדרות צאן: (לח) **ואת נבו ואת בעל מעון מוסבת שם** - נבו ובעל מעון שמות עבודה זרה הם, והיו האמוריים קורים עריהם על שם עבודה זרה שלהם, ובני ראובן הסבו את שמם לשמות אחרים, וזהו מוסבות שם, נבו ובעל מעון מוסבות לשם אחר: (לט) **ויורש** - כתרגומו "ותרדך". שתיבת רי"ש משמשת שתי חלוקות לשון ירושה ולשון הורשה, שהוא טירוד ותירוד: (מא) **חותיהם** - כפרניהון: **ויקרא אתהן חות יאיר** - לפי שלא היו לו בנים קראם בשמו לזכרון:

3. אבן עזרא במדבר פרק לב

(לב) ...ולא הזכיר עד עתה חצי שבט מנשה, בעבור היותו חצי השבט:

4. רמב"ן במדבר פרק לב

(לג) **ולחצי שבט מנשה בן יוסף** - מתחילה לא באו לפניו שבט מנשה, אבל כאשר חלק הארץ לשני השבטים, ראה שהיא ארץ גדולה יותר מן הראוי להם וביקש מי שירצה להתנחל עמהם, והיו אנשים משבט מנשה שירצו בה, אולי אנשי מקנה היו, ונתן להם חלקם. וטעם "ולחצי", חלק אחד מהם, וכן "אז יחלק העם ישראל לחצי, חצי העם היה אחרי תבני בן גינת להמליכו והחצי אחרי עמר"י" (מ"א טז כא). והענין, כי בני מנשה היו שמונה בתי אבות ככתוב בפרשת הפקודים (לעיל כו כט - לב), ומשפחת המכירי ומשפחת הגלעדי ירשו בארץ הזאת כי היו אנשי

(יד) יָאִיר בֶּן מְנַשֶּׁה לָקַח אֶת כָּל חֶבְלֵי אֶרְגָב עַד גְּבוּל הַגְּשׁוּרִי וְהַמְעֵכָתִי וַיִּקְרָא אֹתָם עַל שְׁמוֹ אֶת הַבָּשָׁן חוֹת יָאִיר עַד הַיּוֹם הַזֶּה :
(טו) וּלְמַכִּיר נָתַתִּי אֶת הַגְּלָעַד :
(טז) וְלְרַאוּבֵנִי וְלְגָדִי נָתַתִּי מִן הַגְּלָעַד וְעַד נַחַל אֶרְנָן תּוֹךְ הַנַּחַל וְגַבְלָה וְעַד יַבֵּק הַנַּחַל גְּבוּל בְּנֵי עַמּוּן :
(יז) וְהָעֶרְבָה וְהַיַּרְדֵּן וְגַבְלָה מִכַּנְרַת וְעַד יָם הָעֶרְבָה יָם הַמֶּלַח תַּחַת אֲשֵׁרֵת הַפְּסָגָה מִזְרָחָה :

10. העמק דבר דברים פרק ג

(טז) ולראובני ולגדי - אין סדר הספור מכוון, במקרא י"ב החל בנחלת ראובני וגדי והפסיק הענין והחל בנחלת שבט מנשה, ואח"כ סיים בנחלת ראובני וגדי, ולא דבר ריק הוא. אלא נראה עפ"י שיש להתבונן עוד שהרבה משה רבנו חלקת חצי שבט מנשה הרבה לפי ערך שני שבטים אלו, וגם לא התנה עמם תנאי בני גד ובני ראובן. הן אמת שהלכו בני מכיר בן מנשה גלעדה וילכדוה, מכ"מ אין זה טעם ליתן להם בשביל זה, כמו שלא נתן לשלוחי ישראל לרגל את יעזר ולכדו בנותיה, ומכ"מ לא ניתן להם בנות יעזר, דבשליחות ישראל נעשה, ואמאי ניתן הגלעד למכיר וחבל ארגוב ששים עיר ליאיר, וע"כ היה בזה כונה פנימית שנוגע לכלל ישראל שישבו בעבר הירדן. ונראה דבשביל שראה משה רבינו דבעבר הירדן כח התורה מעט, כמ"ש"כ לעיל בשם אדר"נ, על כן השתדל להשתיל בקרבם גדולי תורה שיאירו מחשכי ארץ באור כח שלהם, וכתוב (שופטים ה' י"ד) מני מכיר ירדו מחוקקים, היינו גדולי תורה ראשי ישיבות... והשתדל משה שיתרצו המה לשבת בעבר הירדן, ומשום זה הרבה להם נחלה עד שנתרצו...

וזהו סדר הפרשה שהוכיח משה לישראל שהחל לחלוק נחלת בני גד ובני ראובן, ולא יכול לגמור עד שדבר עם חצי שבט מנשה, וגמר עמם ונתרצו בחלקם, אז ידע משה לגמור חילוק נחלת בני גד ובני ראובן, ודבר זה היה ידוע לכל ישראל באותה שעה, ואח"כ סיפר להם הענין כמה השתדל להשתיל בקרבם גדולי תורה, ומזה ילמדו לדורות להשתדל לדור במקום תורה דוקא, כי בזה תלוי חיי ישראל, וכדאיתא בכתובות דף קי"א ע"א, כשם שאסור לצאת מא"י לבבל כך אסור לצאת מבבל לחו"ל, ופרש"י לפי שיש שם ישיבות המרביצות תורה תמיד, ואפילו לענין קבורה אמרו חז"ל שם שטוב להיקבר במקום תורה כמו במעלת ארץ ישראל, כל זה הראה משה רבינו לדורות מה שעשה בזמנו:

11. הרב משה צבי נריה זצ"ל פרשת מטות

אף להעשיר - ...אילו היו בני גד ובני ראובן מתונים יותר, ומצפים לקבלת חלקם בזמן חלוקת הארץ לכל ישראל, היתה מתנת שמים נמסרת להם בעין יפה ונושאת רק ברכה, והיה מתקיים על ידם היעוד הגדול שגם עם מקנה רב ניתן לקדש שם שמים. לימוד מכאן לדורות. נער צעיר אשר מזדרז לצאת לשוק החיים, מתוך פחד

שמה ייתפס שם מקומו, שמה יקדמוהו אחרים; אדם בעל בעמיו, בעל משק הבהול למשקו, לעתידו החמרי, ל"תכלית", מה ניתן לעשות כדי למתנם? ראשית יש להרגיעם. אל תהא אף להעשיר! לא תאחר את המועד. לכשתגיע שעתך, תבוא ותמצא את מקומך! כבר דרשו חז"ל: "אין אדם נוגע במה שמוכן לחבירו כמלוא נימא". יש להוסיף לחנכם חינוך חלוצי, "ועבר לכם כל חלוץ לפני ה' למלחמה". חלוציות זו, שהיא מסירות נפש לצרכי כלל ישראל, תוציא מלבם את הבהילות הזאת. שליחות חינוכית - כל מה שבא בכח הטבע, והוא "תחת השמש" לפי הנהגת הטבע והמזל, הוא לעולם מתהפך ומשתנה ואין לו קיום לעולם, לכן עת ופגע יקרה כפי שינוי העיתים. אבל מתנה הבאה בכח התורה, שהיא "למעלה מן השמש" ואינה בכח הטבע, הוא קיים לעולם (שפת אמת מטות תרנ"ח).

פן נוסף בפרשתנו לחינוך האדם הבהול. דע: בחלוציות בלבד לא די. לחינוך החלוצי יש להוסיף חינוך תורני - לימוד וחינוך של תורה ומוסר אלוקי. בפרשתנו מופיע במפתיע ומקבל נחלה גם חצי שבט המנשה שלא דרש ולא בקש בכלל את נחלתו בעבר הירדן, משום שהתורה מלמדת ומנחה את האדם לעמוד גם בנסיונות העוני וגם במכשולות העושר. אומר מרן הנצי"ב מוולוז'ין: "בראות משה רבינו ע"ה את מצב העניינים (הסיכון של ההשתקעות ברכוש), השתדל להשפיע על בני התורה - "מני מכיר ירדו מחוקקים" - שיתישבו גם הם בעבר הירדן וישפיעו שפע של תורה על בני גד ובני ראובן, ועל כן אמר משה: "ולמכיר נתתי את הגלעד", וזהו מה שכתבו בירושלמי: "חצי שבט המנשה ביניהון". רק שילוב של שני אלה: חלוצי הצבא, חלוציות שהיא מסירות נפש, ותורה המבטאת אידיאלים תורניים, שניהם עשויים להציל מסכנת הידרדרות, מהמקנה הרב.

12. הרב אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

בפרשה: "ויתן להם משה לבני גד ולבני ראובן ולחצי שבט מנשה בן יוסף" וכו', וכל הרואה יתמה תמיהה רבתי, מדוע נתן משה רבינו את ממלכת האמורי ועוג מלך הבשן גם לחצי שבט מנשה, והרי רק בני גד וראובן באו לבקש שברצונם להישאר בחו"ל, ואילו שבט מנשה לא באו לבקש מאומה?! ומבאר היצור המור', כי אין לבני"י קיום והעמדה רק ע"י שמירת הקדושה מידת יוסף צדיק יסוד העולם, ולכן לא יתכן להשאיר את בני גד וראובן לבדם ללא שישבו איתם יחד לכל הפחות חלק מצאצאי יוסף הצדיק הלא המה חצי שבט המנשה. והנה עומדים אנו בימי 'בין המצרים', ימי האבלות על חורבן בית המקדש שאירע בימים אלו, והזמן גורם לבנות 'בית מדור לשכינה' בקרבנו, וכמו שנאמר: "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", ודרשו: "בתוכו" לא נאמר אלא "בתוכם" - בתוך כל אחד ואחד, וע"י זה נזכה לבניין בית מקדשנו במהרה בימינו.